



6tűstő:

6TŰSTÉS IDEJE: 1968.

TART.: SAJTÓTIGTELO - TÁDEGTSEGEIC VETELKE DÖSE

12 lap

FÖLDRAZSI MUTATÓ: GALOSFA

SAK MUTATÓ: XXIX.

PAPÍRIPARI VÁLLALAT



KISKUNHALASI GYÁRA

LELTÁRKÖMÉS

ÁTVEVETVE AZ EÖTS. LTK. 1316-os TETELE ALÓL

1968.

V. 5. 8.45 KJné.

Vasárnap déelőtt.

Tessék bemutatkozni.

Tájégségek vetélkedője. Gálosfa, Zelizség.

Reporter Mester Ákos.

Műsorvezető Beretzky Gyula.

-Dunapataj 17, Sárpilis 17, Vajszló 15, Üllés 12, Velem 16, Nagyrábé 17, és Nagylengyel 14 pontot ért el eddig, a Tessék bemutatkozni című, tájégségek vetélkedőjében. És ma következik Gálosfa, ez a nagyon szép zelizségi község. Azt hiszem mondhatom nyugodtan, hogy nemcsak Somogy megye, hanem az ország egyik legszebb vidékére kalauzoljuk el most néhány percre

Önökét kedves hallgatóink. Hogy készültek fel a gálosfaiak a vetélkedőre kedves Mester Ákos?

- Szeretettel köszönti a Zelizség a Kossuth rádió Vasárnap déelőtt című műsorának hallgatóit, hogy hogyan készültünk föl a vetélkedőre? Hát mit mondjak erre? Legfeljebb annyit, hogy nagyon sokan nem aludtak az izgalomtól az éjszaka. Bevezetőben

1316  
RIPPL-RÓNAI MŰZEUM  
KAPOSVÁR  
Telefon: 23-74. — Postafiók: 78.

Somogy  
707

csak annyit, és még csak azt szeretném hozzátenni, hogy Gálosfán, a Tanácsháza nagytermében vagyunk, ahonnan hogyha most kinézek az ablakon, akkor a Kákóczi ut jut eszembe. No nem azért, mint hogyha itt 4-5 emeletes házak lennének, hanem azért, mert itt is ugyan úgy bontják, építik az utat, mint a pesti utcán. És most természetesen izgalommal várjuk mindannyian, hogy bemutatkozhassunk.

- Azonnal sor kerül a bemutatkozásra, csak a verseny feltételeire szeretném felhívni a figyelmet. Ugye az a legfontosabb, hogy 12 perc áll rendelkezésre a bemutatkozásra. Ez sem több, sem kevesebb nem lehet, mert a bíráló bizottság egy pontot levon. A bíráló bizottság tagjai Kévai Béla, a Rádió és Televízió Ujság főszerkesztője, és Dr. Mezőssy Károly, a Pest megyei Múzeumok igazgatója. A 12 percen azt szeretnék, ha minnél többet elmondanának a gálosfaiak önmagukról, arról a tájról, ahol élnek, és amelyet azt hiszem nagyon szeretnek. Az elérhető legmagasabb alap-pontszám tíz. Ezt meg lehet tölteni, úgy, hogy a vetélkedő után a zsüri kérdéseket tesz fel. Egy-egy válasza három ponttal meg lehet tölteni az alap-pontszámot, tehát elérhető akár a 19, a tizenkilences pontszám is, hát ezt még nem érték el. Hát én most átadom a szót Gálosfának, előtte csak annyi, hogy a pontos idő 9 óra 56 perc. Tessék, kezdődjön a bemutatkozás.

- Mielőtt bemutatkozna maga a tájegység, kezdjük egy személyes bemutatkozással.

- Sipos István vagyok, Gálosfán születtem. Az én őseim építették Gálosfán az első házat, amit mostanában bontottunk le nemrég. Igen, az első házat. A 83 éves öreg Sipos István dédapjái voltak itt az első ház, a Sipos család alapította a falut, Gálosfát, a Zselizség egyik kisközségét. Zseliz egyébként élő tájnév. Mit jelent?
- A Zseliz szó a szláv eredetű Zselize szóból származik, mely tudomásunk szerint vasa, vashegye t jelent.
- Egy másik rács eredetű szó szerint Zselice annyit tesz magyarul, mint ékes, kellemes. Valóban, az zselizséget erdővel övezett gyönyörű szép vidéknek mondhatjuk.
- Ezek szerint tehát Vág völgyi József és Gelencsér Zoltánné egymástól függetlenül, külön-külön kutatták a Zseliz szó eredetét, és mindketten más eredményre jutottak. Minden esetre a második verzióban használt két jelző, az ékes és a kellemes, feltétlenül találó, mert szép nagy erdőségek ékesítik ezt a szemre valóban kellemes, hegyes-dombos tájat.
- Valamikor körülbelül 50 községet, falut neveztek a zselici fogalom alá, ma már csak a 17 kaposvári járási községet nevezik zselici tájnak itt Somogyban, közvetlen közelben. A települése érdekes ennek a zselici tájnak, ugyanis a patak, amely a legtöbb falun keresztül folyik, mellette helyezkednek el a házak, tehát teljesen a természeti adottságok függvénye a település.
- Szóval a patak völgyekbe települtek a falvak?

- És ez a jelleg, ez határozta meg a zselici községek építkezési formáját is. Így két alapvető építkezési forma, az egyutcás falvak, és az utcanélküli falvak alakultak ki.

Példát is mondanák talán az egyutcásra, Bőszénfát, Gálosfát, és az utcanélküli Cserényfát, Szennát.

- És az egyutcás falvaknak is volt egy jellemzője, mégpedig a talpasházak. Hogy készültek?

- Ezek vastag kifaragott fából voltak, összekapcsolva szeglábat állítottak, vésett kapoccsal, vagyis lekötéssel, és bekarózták a közét, ezt besározták szalmás sárral. Azt mondták, fecskerakásnak.

-Igen, talpasházat sokhelyütt építettek a Kaposvár és Szigetvár között elterülő erdős-dombvidéken, amelynek népe régi kanászközségek ivadéka. A zselizségi falvakban még ma is megtaláljuk a régi kanászvilágra emlékező öreg pásztorokat.

Az öreg Gállsi Ferenc bácsi még arra is emlékszik, hogy mennyi volt a kanásznak, azaz hogy neki a járandósága?

- 18 mázsa kenyérgabonám volt, 1600 négyszögöl tengeriföldem, azaz kukoricaföldem. 900 négyszögöl rétem, 12 méter fa, 1000 üzifa.

- Melyik uradalomnál szolgált Gálosi bácsi?

- A báró Biedermann-nál, gróf Majláthnál, Kaposváron egy Bergend nevű földbirtokos volt, annál is szolgáltam.

- Mondja, ezért a járandóságért, amit előbb említett, mit kellett tenni?

- Hát azért sokat kellett éjjel is dolgozni, vigyázni az állatokra, azután 120 liter borom volt egy évre, meg hát paxus

percentem volt ugye a malacok után választáskor.

- Hatalmas uradalmak voltak ezen a vidéken, és tulajdonképpen a nagybirtok és a pásztorság szülte Somogyban azt a híres betyárvilágot. De van még egy harmadik, nagyon fontos meghatározó is.

- Nem az erdők vannak Somogyban, hanem Somogy van az erdőben.

- Ez egy régi mondás, ugye?

- Igen. A betyároknak az erdőrengeteg jó buvóhelyül is szolgált. A múlt században a minél keresettebb cikk lett a gyapju, annál jobban fejlődött az állattenyésztés. Természetesen az állatok megőrzésére több pásztor is kellett. Ezekből a pásztorokból, akik elhagyták nyájukat, ezekből alakultak ki később, vagy kerültek ki később a híres betyárok.

- Feltehető azonban, hogy betyárokká váltak azok a juhászok, vagy kanászok is, akik a szopósmalacot eltüntették és az árát megfizetni nem tudták. Így váltak betyárokká.

- És hogy a betyárok közül sokan népszerűek voltak, azt a róluk szóló számos népdal is tanúsítja. Kovács bácsi nótája Patkó Bendiről szól, és arról, hogy hogyan lehet egy lovon hét patkó-

/Betyárnóta cimbalomkíséréttel./

- És ugyanennek a kocsnak a szabadkéményébe bujt el Patkó Bandi, ahol a pandurok rátaláltak és ott lőtték le kérem.

- Másik néphagyomány szerint pedig a Bószénfa községhez tartozó Törjékpusztán lévő Patkódombon van eltemetve valamelyik

Patkó fivér. Egyébként ma is látható ott egy dűledező, félig elkorhaét fakereszt. Hát ebből következhet, hogy ott lehet a sirja valban valamelyik Patkó betyárnak.

- Az utolsó somogyi betyárnak az emlékét pedig a visnyeszéplaki sírhely őrzi, Nagy Pál volt az utolsó somogyi betyár.

- Dudák Hajos Gálosfa fiatal tanácsnikára és Vágvölgyi József, a járás Mezőgazdasági Osztályának vezetője egyébként lelkes amatőr néprajzkutatók, legalább is saját tájegységükben. Nemkülönben az egyik pedagógus, Gelencsér Zoltánné.

- A betyárok közé nők is keveredtek, csárdabéli szolgálók, kocsmárosnék, a legénypajtásoknak a lánytestvérei. Ők őrzik, illetve értékesítették a rabolt kincseket. Magyarul a nők voltak a betyárvilág orgazdái. Még néhány nevet talán, Kis Palinak Horvát Juli volt a társa, Kása Gyurinak Horváth Őrzi, és a híres Sobri Jóskának pedig Répa Nozi. A betyárvilágban őrizték a betyárokat, és a babáikat, nem adták ki a csendőröknek, őrizték őket az erdő, az emberek szeretete, és nem kevésbé a furfang, amely jellemző a zselici emberekre.

- Igen, hát annyit beszéltünk már a betyárokról, hogy talán van, aki ezek után úgy véli, hogy ezen a vidéken meglehetősen zabolátlan nép él, pedig hát nem így van, hiszen például hosszú idő óta békésen élnek együtt az idetelepült svábokkal. Ezt nem egy dal is igazolja, tanúsítja. Sukios néni például nemcsak magyarul ismeri a nótát: /ének magyarul, svábul./

- Valóban, a zselici községek nagy részében van németajku la-

kósság, de azt kevesen tudják például, hogy az alig 200 lelket számláló Kaposgyarmat községben, ... község tiszta magyar lakóssága. Azért járt ide éveken keresztül Löwince Lajos akadémikus, és Deme László nyelvész, hogy a tájnyelvi szépséget, a magyar nyelv tisztaságát itt tanulmányozza. Például egy alkalommal a kocsi részeit kérdezték a parasztagdaktól, például hogy mi az a fürgető?

- Az a fürgető kérem az egy vasszöggel ellátott kétfüles toll, ami a kocsi elejét forgatja, és így tudnak kocsizni vele.

- Vagy egy másik jellemző zselici szó az üstörje. Ami magyarul, mai értelmezés szerint a ház előtt lévő ereszt jelenti.

- No, hát sz\_ival most már beszéltünk a népnyelvről, a népdalról, beszéljünk talán most egy kicsit a népviseletről is.

- Zselic népe egyszerű, igénytelen, és sokáig őrizte szeretettel a hagyományokat, a csodás népviseletet. Legtovább Szenna őrizte meg ezt a gyönyörű szép népviseletet, különösen a kontya, a fejdíszek retek és tényleg festőien szép, ma már csak a színpadon él sajnos, a népi együttesek őrzik csak ezeket a hagyományokat, szokásokat.

- És azt hiszem, hogy a népi együttesben viselik ma már a komiszgatya, azt a híres komiszgatya, amely az itt élő férfiaknak az ékessége volt.

- Az a komiszgatya az kenderből szőtt dolog volt. Azt 13 szélbe varrták össze egy-egy férfinek, és ebből lett egy nagyon jó nóta is, hogy tizenhárom széles gatya.



- No ezt már Pavelka Ferenc énekli. /ének./

- Hadd áruljam el, hogy azért nem volt most kíséret, mert nem tudtak összehozni még a műsor előtt Kiss bácsival, úgy, hogy azért nem volt most cimbalom. Beszélni kellene arról is, és most térjünk vissza a tájegység jellegzetes motívumához, az erdőhöz, hogy az erdő a háború előtt még egy ici-pici kis ipart is telepített ide. De inkább arról, most már nagyon kevés időnk van, ugye tudjuk, hogy a 12 percbe bele kell, hogy férjen az adás, hogy mennyire változott a zselici nép élete. Próbáljuk meg tehát röviden és egy kis játék segítségével, itt van előttem egy 1930-as években megjelent néprajzi munka, ebből idézek most egy-egy mondatot, és próbáljanak rá Önök válaszolni. Ebből akkor mindjárt ki is derül, hogy mennyire ismerik saját tájegységük mai helyzetét. No az első idézet:

"A Zselizség belsége ma is csupán dűlőutakkal rendelkezik."

- Ez évben az utolsó zselici községben, Gálosfában is, Gálosfát is bekötik a bekötőut-hálózatba.

- Egy másik idézet: "Zseliz a külvilágtól elzárt erdőország."

- Ez sem fedí már a valóságot, mert az idén autóbuszjáratot kap, az u olsó autóbusz nélküli község, Gálosfa is.

- "34.000 hold erdő közvetlen közelében iparnak még csak nyomát sem látjuk."

- Ma már az Erdőgazdaságon belül, de a termelőszövetkezetekben is megtaláljuk a kislétszámú faipari üzemeket. Ezeknek termékei külföldre kerülnek exportra, így jutnak el a zselici termékek

Angliába és különböző afrikai államokba.

- "A közeli város ipara nem biztosít kereseti lehetőséget a falu népének."

- Ma már a fiatalok visszajönnek a faluba, mert a termelőszövetkezet megélhetést biztosít nekik.

- És végül az utolsó mondat ebből a néprajzi munkából, "A Fiume-budapesti vasút térszomszédságában elmaradt életét éli a magyar föld értelmes népe."

- 34 TV. előfizető, 113 rádióelőfizető van a községben. Rendelkezünk 1200 kötetes könyvtárral, 150 könyvtári olvasóval. És ami nem közönböm, 126 ujság-előfizető van.

- 126 ujság-előfizető van Gálosfán, és hány ház?

- Ugyanennyi, 126.

- És ezzel mi most ivssza is adjuk a szót a budapesti stúdió-  
nak, érdeklődéssel várjuk a zsűri döntését és természetesen várjuk további kérdéseiket.

- Azonnal sor kerül a kérdésekre, de előbb a zsűri elnöke, Lévai Béla elmondja véleményét.

- Aki nagyon kellemes helyzetben van, mert meleg, tiszta szívvvel gratulál. Elsősorban azért dicséri meg a műsort, mert úgy érzem, hogy az ország egész népe rendkívül sok újat tanult erről az érdekes kis községről és erről a tájról.

Külön szeretném kiemelni az ottani öregek szereplését ebben a műsorban, ha jól jegyeztem meg a neveket, ne haragudjanak meg, ha valakit kifelejték, Sipos bátyám, Gálosi bátyám, Kovács bácsi, Sukicsné, és a többiek, olyan kitűnően sze-

repeltek, hogy olyan jól képviselték községüket, hogy bizonyítják, hogy milyen érdemesek az öregek a megbecsülésre. Azt mondta itten Beretzky Gyula eleinte, hogy a táj amelyet nagyon szeretnek. No ez kiderült, hogy szeretik ezt a tájat, és azt hiszem, hogy a mostani adás után az ország népe is nagyon szereti, jobban szereti ezt a tájat. Külön gratulálok az időtartamban egy kissé kevés mai helyzet bemutatásához, rossz szórendet használtam, a mai helyzetnek időtartamban egy kicsit rövid bemutatásához, amely azonban nagyon ötletes volt. Én nagyon örültem a műsorból annak a gondolatnak is, amely bizonyítja a nemzetiségeinknek az ottani példás összeforrottságát. Summa-supmárum...

- ezek után hány pontos érdemel Gálosfa?

- Csak azért nem tízet, mert a tíz, az olyan, hogy annál jobb már nem is lehet, 9 pont.

- Kilenc pont, az alap-pontszám és most következnek három kérdés. Ime az első:

- Hát it en nagyon sok érdekes zselici kifejezésre kerestek már választ, és adtak választ a műsorban, én mégis még kettőt kérdeznék ilyent, az egyik, hogy mit jelent a baloska szó. Baloska. A másik, minek a neve a bizsók. Három pontot az kap, aki mind a két kérdésre pontosan válaszol.

- Bocsánat, a másodikat azt nem értettük pontosan, az elsőt, azt igen, baloska, a másik mi volt.?

- Bizsók.

- Igen, mindjárt adjuk is a választ.

- Baloska balta.

- A bizsók pedig faragókés, bognásmesterek szépen diszitett kazettákat faragtak vele, de a munkában is, a műhelyben is használták.

- Köszönöm szépen.

- Tehát egy ilyen boro vából készített bizsók, faragókés.

- Köszönöm, elnézést kérek, hogy közbevágtam, de én már azt akartam mondani, amit most mondok, három pont.

- A következő kérdést Dr. Mezőssi Károly teszi fel.

- Ki az a költő és hol működik, aki gyakran írt megyéje tájairól, a Zselizségről is és erről a következő versrészletet írta: "Kis nyegle városunktól délre, az ezeréves vén Zselic remeg. Makkoló kondák, kanászkirályok szállják e földet ősidőkben meg." Tehát ki írta, és hol működik ez a költő?

- Takács Gyula versét hallottuk, tehát Takács Gyula versét hallottuk, jelenleg a Somogy megyei Múzeum igazgatója, Kaposváron.

- Köszönöm szépen, tökéletes a válasz, három pont.

- És az utolsó kérdés, tessék figyelni, azt hiszem ez lesz a legkönnyebb, Gálosfa nevét mely évben emliti először oklevél?

- Gálosfa község nevét először írásban 1425-ben említik, Gallusfalva néven.

- Köszönöm szépen, kifogástalan a válasz, és összeadjuk a pontokat, tizenkettő, tizenöt, tizennyolc pontot ért el

Gálosfa, gratulálunk, az eddigi tájegységek vetélkedőjében a legmagasabb pontszámot érték el. Minden jót kívánunk a kis község nagyon ügyes, nagyon tehetséges és szorgalmas lakóinak, és mielőtt búcsúnánk, gratulálunk a riportereknek is, Mester Ákosnak, aki segített a bemutatkozásban. Most pedig kisorsoljuk azt, hogy két hét múlva hazánk melyik tájegysége mutatkozik be ugyanebben a műsorban.

- Két hét múlva Doboz község a Kőrös-vidékről, és a riporter Szabó Gabriella.

- Köszönöm szépen, és ezzel mi búcsúzunk, a viszonthallásra.

Legközelebb i számunkkal két hét múlva jelentkezünk.

Elhangzott: Vasárnap délelőtt. A Magyar Rádió Magazinja.

Szerkesztette Zoltán Péter. ~~KÖZREMŰKÖDŐK~~

A zenei szerkesztő Hámori Éva volt, rendezte Déry Éva.

-o-o-o-o-o-o-o-o-o-o-